

Differentiëren: Small, Medium, Large

De verbinding tussen zinvol en betekenisvol onderwijs

Otto de Loor

Differentiëren: Small, Medium, Large

De verbinding tussen zinvol en betekenisvol onderwijs

Otto de Loor

ISBN 978 90 8850 791 5

NUR 840

© 2017 B.V. Uitgeverij SWP Amsterdam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912 j° het Besluit van 20 juni 1974, Stbl. 351, zoals gewijzigd bij het besluit van 23 augustus 1985, Stbl. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot Uitgeverij SWP (Postbus 12010, 1100 AA Amsterdam-Zuidoost) te wenden.

*Voor studenten, beginnende en ervaren
leraren en leidinggevendenden in het voortgezet onderwijs*

Met het verdwijnen van religie is er een buffer weggevallen van gedeelde ervaringen waardoor je elkaar gemakkelijk kon vinden en aanspreken. Nu is een tegengestelde mening al heel snel een conflict. Er zit niks meer tussen.

De beschavingsbuffer is vervangen door een stortvloed aan meningen, een buzz van waarden, opvattingen en geloven. In de informatielawine kan ook een nieuwe gemeenschappelijkheid ontstaan. Dat gebeurt als we ons realiseren dat er iets groters is, iets dat ons overstijgt.
- Hans Boutellier

De commissie-ScÖabel stelt voor geschiedenis als apart vak op school af te schaffen. Een fatale ontwikkeling: historische feiten worden alleen nog maar gebruikt om emoties in het heden van achtergrond te voorzien, waardoor geschiedenis een keuzemenu wordt waaruit iedereen pakt wat hij nodig heeft om zijn identiteit en overtuigingen te harnassen.

Wanneer geschiedenis volledig ik-gericht wordt, krijg je geen burgerschap. Je krijgt een emotionele vereenzelviging met bepaalde historische gebeurtenissen. Het gaat niet langer uit van gedeelde kennis en inzicht in de geschiedenis, maar hoogstens van respect voor volledig subjectieve persoonlijke geschiedenis die mensen aan hun identiteit meegeven.

Zeker, aan droge feiten heb je niks. Maar empathie ontwikkel je alleen wanneer het je lukt om jezelf als deel van iets groters te zien. Als mens in de geschiedenis in plaats van als enkel individu in het heden.

- Bas Heijne

We zijn ons geloof kwijt en de leegte is groot. Als het sociale kader van maatschappelijke overtuigingen desintegreert, wordt het levensontwerp tot een eenzame en stress opwekkende zaak. Populisme vult de leegte van verloren overtuigingen met morele angst voor de waarden en normen van vreemdelingen. Fundamentalisme claimt dat het de ontstane leegte het verplichte alternatief biedt.

De overheid zou in het publieke domein betere voorwaarden moeten scheppen om godsdiensten en levensovertuigingen hun sociale en morele functie te laten vervullen: bied condities voor levensbeschouwelijk onderwijs waarin levensoriëntatie als een geaccepteerd ontwikkelingsdoel van socialisatie opgevat kan worden.

- Hans Schilderman

Nederlandse klassen zijn onordelijk en rumoerig. Zelfs goede leerlingen tonen zich weinig begaan met het onderwijs. Van het systeem gaat op scholieren geen aansporing uit om zich in te spannen.

(...) veel talent blijft onbenut (...) er zijn geen programma's voor leerlingen die wel wat meer uitgedaagd zouden willen worden. Ons systeem houdt te weinig rekening met verschillen tussen leerlingen. Docenten die geleerd hebben de gemene deler zo goed mogelijk te bedienen zijn vaak niet in staat om niveauverschillen binnen de klas te onderkennen en te bespelen.

- OESO rapport over de staat van het Nederlandse onderwijs, 2016

Het Nederlandse onderwijs moet 'maatwerk' voor alle leerlingen leveren zonder zijn kracht – goed onderwijs voor velen – uit het oog te verliezen.

- Jet Bussemaker

VOORWOORD

Ruim dertig jaar werk ik nu in het onderwijs, als leraar, schoolleider, lerarenopleider en trainer, coach. Dat ik dit boek heb geschreven heeft drie redenen. Allereerst vat het samen wat ik doe in de scholen als ik werk met docenten en leidinggevenden, maar ook wat ik doe binnen de lerarenopleiding. Zo praktisch mogelijk. Leraren en studenten vragen mij altijd om ‘praktisch’ te werken met hen; *de training, de opleiding moet praktisch toepasbaar zijn*. In dit boek probeer ik dat ook te doen. Je kunt er in de les en in de school mee aan de slag gaan. Dat neemt niet weg dat ik ook veel ruimte neem voor praktijktheorie. Met behulp van zogenoemde praktijkconcepten verbind ik theorie met praktijk; weet hebben van de ‘kennisbasis’ helpt om inzicht te krijgen en te weten waarom je de dingen doet zoals je ze doet.

De tweede reden is er een van maatschappelijke aard. Allerlei ontwikkelingen die gaande zijn in onze samenleving – zie de citaten aan het begin van dit boek – en de gesprekken die ik hierover heb met leraren, studenten en leidinggevenden brengen mij ertoe om een pleidooi te houden voor goed learaarschap. Leraren doen ertoe als het gaat om goed onderwijs, welk soort onderwijs er ook wordt gegeven in de scholen en wat er vanuit de samenleving ook wordt verwacht van het onderwijs. Het vraagt ambachtelijk vakmanschap en persoonlijk meesterschap om met leerlingen te werken, ze te laten groeien, hun talenten te zien en ze daarin te laten excelleren. En dat in een wereld waar alles snel verandert, waar sprake is van snelle (technologische) ontwikkelingen, alomtegenwoordige informatie en continue vernieuwing op velerlei vlakken; internationalisering, digitalisering en flexibilisering. Dat vraagt veel van leerlingen en hun leraren. Dat ze nieuwe competenties leren die nu én in de toekomst van belang zijn (zie Platform Onderwijs – analyse dialoog onderwijs 2032). Maar ook dat ze aan waardenontwikkeling doen en zichzelf leren kennen. Opdat ze weten wie ze (willen) zijn, wat ze (willen) kunnen, welke keuzes ze kunnen en willen maken. Maar ook wat de maatschappelijke con-

text is waarin ze opgroeien en ze zich hebben te bewegen. De vormende en opvoedende taak van scholen wordt steeds manifester, en dat komt niet alleen voort uit wetgeving, maar ook uit maatschappelijke ontwikkelingen zoals grotere aandacht voor individuele ontwikkeling en zelfontplooiing, waarden en normenoverdracht, die minder vanzelfsprekend is geworden, en de plaats van migrantenkinderen in de samenleving. Deze ontwikkelingen brengen naast kansen ook verschillende problemen met zich mee, waarop scholen antwoorden moeten vinden. Zo worden scholen geconfronteerd met gedemotiveerde leerlingen, ordeproblemen, grensoverschrijdend gedrag en schooluitval. (Hamstra e.a., 2013)

Het gesprek hierover is belangrijk en dat wil ik graag voeren.

De derde reden is dat *differentiëren* volop in de aandacht is. Het staat weer op de agenda in scholen en bij de onderwijsinspectie. ‘Maatwerk’, het passend maken van onderwijs, gepersonaliseerd leren, is de trend. Het thema is niet nieuw. In de jaren tachtig werkte ik al met het zogenoemde BHV-model (basis-herhaling-verrijking) en vele collega’s met mij. Er verschenen toen ook boeken en studies als ‘differentiatie in de praktijk’ van Geerligs & Van der Veen (1989) en ‘Interne Differentiatie’ van De Koning (1972). Maar ook al is het niet nieuw, differentiëren in het onderwijs is en blijft relevant, terecht, omdat we met zoveel verschillende leerlingen te maken hebben. Ik ga daar in dit boek uitgebreid op in.

Waar het mij in dit boek ook om gaat is dat we het thema *differentiëren* niet verengen tot een klassenmanagement-probleem dat met een aantal didactische ‘tools’ is op te lossen. In het gesprek hierover wil ik in navolging van Biesta (2012) en De Winter (2011) de termen *onderwijzen* en *opvoeden* in dit boek onder de aandacht brengen en concreet maken door onderwijs te maken dat zowel *zinnig* als *betekenisvol* is. Met zinnig bedoel ik dat de leraar iets te vertellen heeft en iets nieuws toevoegt aan de wereld van een leerling. Hij is als *volwassene* en *cultuurdrager* niet bang om moeilijke vragen te stellen en ingewikkelde kennis over te brengen. Hij onderwijst niet alleen wat gewenst wordt, maar juist wat wenselijk is. De vraag die een goede leraar zichzelf daarbij stelt is: *Waar toe leer ik mijn leerlingen dit?* Naast het *wat en hoe* is het mijns inziens dus belangrijk om ook het *waartoe* van het leren centraal te stellen.

Met betekenisvol onderwijs bedoel ik dat de leraar zijn onderwijs niet alleen

richt op schoolse competenties en gewenst gedrag, maar dat hij zijn leerlingen ook aanspreekt op individuele betekenisgeving. Diep reflecteren en expressie laten geven aan wat hen drijft en bezighoudt is daarbij de belangrijke opdracht. Tegelijkertijd is het de kunst om de leerling zichzelf daarbij als deel van iets groters te laten ervaren, als mens in de geschiedenis, in de cultuur waarin hij opgroeit, in de samenleving waarin hij leeft en werkt. Een goede leraar weet dat er aan de ene kant een gemeenschappelijke oriëntatie is van gedeelde kennis en ervaringen. Maar hij weet ook dat zijn leerlingen onderling verschillen als het gaat om betekenisgeving, simpelweg omdat ze verschillen in achtergrond, oriëntatie, niveau en onderwijsbehoefte.

De kunst is om, gezien al die verschillende leerlingen, een verbinding te maken tussen betekenisvol en zinvol onderwijs. Dat is maatwerk.

Daarover gaat dit boek.

Inleiding	15
Small	18
Medium	18
Large	18
En dan hoofdstuk 5	19
1. Waarom differentiëren noodzakelijk is	23
Inleiding	23
1.1 Autonomie; een van de drie basisbehoeftes van de leerling	24
1.2 De zes denk-/reflectieniveaus van Bateson: het verbinden van de drie onderwijsdoelen	33
1.2.1 Een manier om de drie onderwijsdoelen te verbinden	37
1.3 Situationeel leiding geven aan leren: sturen – volgen	44
1.4 Feed up – feedback – feed forward	51
Samenvatting	55
2. Small differentiëren	
<i>Wie is actief in de les en hoe maak je leren en de verschillen daarbij tussen leerlingen zichtbaar?</i>	59
Inleiding	59
2.1 Small differentiëren	62
2.2 Wie is actief en hoe maak je het leren van leerlingen, en dus de onderlinge verschillen, zichtbaar?	64
2.2.1 Het wie-is-actief?-model in de praktijk en een paar oefeningen	65
2.2.2 Blended learning en small differentiëren	71
2.2.3 Nog een paar oefeningen	73
2.3 Lesgeven op twee niveaus	75
Samenvatting	83

3. Medium differentiëren

<i>Naast didactiek en klassenmanagement, ook het pedagogische perspectief</i>	85
Inleiding	85
3.1 Positieve groepsvorming	88
<i>Forming</i>	89
<i>Norming 1</i>	90
<i>Storming</i>	91
<i>Norming 2</i>	93
3.2 Medium differentiëren	95
3.3 Het leerarrangement	98
3.3.1 Een leerarrangement ontwerpen	105
3.4 Zelfregulatie	111
3.5 Werken met Rubrics	113
Samenvatting	118

4. Large differentiëren

<i>Naast didactiek en klassenmanagement en het pedagogische perspectief, ook de perspectieven schoolorganisatie en het team als netwerkorganisatie</i>	121
Inleiding	121
4.1 Het onderwijsprogramma – het inclusief leerarrangement	122
4.2 De organisatie van het onderwijs – drie organisatieniveaus	128
4.2.1 Eerste organisatieniveau: in de klas – didactiek, klassenmanagement, pedagogisch handelen	130
4.2.2 Tweede organisatieniveau: logistiek	133
4.2.3 Derde organisatieniveau: het Team	140
4.2.4 Teams én secties/vakgroepen	146
4.3 De regie van onderwijs – de driehoek leerling-ouder/verzorger-school	149
4.3.1 Wie heeft hierbij nu de regie?	150
4.3.2 Ouders	151
4.3.3 De leerling	153
4.3.4 De school, de mentor, het team	154
Samenvatting	157

5. Koersen op differentiëren	159
Inleiding	159
5.1 Stap 1: Formuleren van een koers: de stip aan de horizon	160
5.2 Stap 2: Uitwisselen van beelden, concepten, ervaringen	162
5.3 Stap 3. Bestaande beelden, concepten, ervaringen aanvullen met nieuwe informatie	165
5.4 Stap 4. Formuleren van ontwerpprincipes; richtinggevende uitspraken voor het handelen in de lespraktijk	175
5.5 Stap 5: Onderwijspraktijk maken, feedback organiseren, sturen op professionaliteit	177
Geraadpleegde bronnen	179
<i>Websites</i>	183
Over de auteur	185
Dank aan...	187
Bijlage	
Vragenlijst omgaan met verschillen tussen leerlingen in de klas	191

Laatst was ik aan het werk in een school, differentiëren was het thema, en daar was ook een vrouw die haar ervaring deelde met het team. Dat deed ze in de vorm van een lezing. Ze is visueel gehandicapt en vertelde dat, om ermee om te gaan, het niet gaat om wat je níet kunt – daar zag ze het probleem namelijk niet van in – maar om wat je wél kunt. In deze zoektocht is de school een belangrijke oefenplaats voor haar geweest, zei ze. Daar leerde ze zichzelf te zijn. Ze was er in die zoektocht vooral bij gebaat geweest dat leraren haar vragen stelden en niet dat ze voor haar gingen denken en ‘invullen’. Differentiëren beschreef ze als een belangrijke basishouding van goede leraren, een basishouding om de ander echt te ontmoeten.

Goed leraarschap begint met kijken, observeren en interesse hebben in de leerlingen die je voor je hebt, contact maken en vragen stellen. Om te zien wat hun onderwijsbehoeftes zijn, wat ze wel of nog niet in huis hebben. Om vervolgens goed onderwijs te maken, waardoor je in staat bent om je leerlingen te laten groeien. En wat dit ‘groeien’ betreft gaat het dan eigenlijk om drie zaken, of liever gezegd om het vormgeven van de drie doelen van het onderwijs: je wilt dat leerlingen een diploma halen en goede prestaties leveren voor jouw vak, maar je wilt ze ook laten ‘ingroeien’ in de samenleving die we met elkaar voorstaan. Opvoeden tot democratisch burgerschap maakt een belangrijk deel uit van ons werk. En tot slot wil je leerlingen laten worden ‘wie ze zijn’, dat ze ‘opbloeien’, hun talenten ontwikkelen, maar ook kritisch leren te zijn op wat ze leren. (Hamstra e.a. 2013)

Goed leraarschap is al met al dus waardengestuurd, aldus Biesta (2012). We willen uiteindelijk onderwijs maken dat drie doelen dient: kwalificatie, socialisatie en persoonsvorming. Goede leraren ondersteunen jongeren bij het behalen van alle drie de doelen.

Drie doelen van onderwijs		
Kwalificeren	kennis voor leren en werk	<ul style="list-style-type: none"> ■ internationalisering ■ digitalisering ■ flexibilisering
Socialiseren	maatschappelijke toerusting	<ul style="list-style-type: none"> ■ om leren omgaan met anderen een bijdrage kunnen leveren aan het creëren of behouden van een goed functionerende maatschappij ■ goed burgerschap ■ niet pesten ■ waardering voor kunst en cultuur ■ besef van duurzaamheid en milieu
Subjectwording	persoonsvorming	<ul style="list-style-type: none"> ■ geïnspireerde leerlingen en docenten ■ creativiteit ■ ontwikkeling van identiteit (worden wie je bent)

(Bron: Biesta 2012; Platform Onderwijs 2015, 2016)

De focus van dit boek is *differentiëren*, het maken van *de verbinding tussen zinvol en betekenisvol onderwijs*. Laat ik eerst toelichten wat ik met zinvol en betekenisvol bedoel. Kwalificeren en socialiseren zijn zinvolle doelen. Ze zijn belangrijk en noodzakelijk om uit te voeren voor iedere leraar, maar kunnen vaak ver afstaan van de belevingswereld, de betekenisvolle wereld, van jongeren. Het is de kunst, je opdracht als leraar, om de soms abstracte leerinhouden die ermee samenhangen zo te presenteren dat leerlingen er betekenis aan kunnen toekennen. Biesta maakt onderscheid tussen subjectwording – en dat streeft hij na – en objectwording. Bij objectwording ben je als leerling het object van het onderwijs en onderga je het. Jij krijgt als leerling opdrachten en voert die, al dan niet netjes, uit. Maar bij subjectwording stuur je mee: er is sprake van gedeelde sturing. Je geeft als leerling mede kleuring aan wat je hoe en waartoe aanpakt.

Differentiëren is 'hot'. In alle scholen waar ik kom is het gesprek erover weer op gang gekomen, al dan niet aangestuurd door wat de onderwijsinspectie bij haar schoolbezoeken wil zien en horen in de klas. Maar de in mijn voorwoord

genoemde maatschappelijke ontwikkelingen (zie De tweede reden) vragen nu eenmaal ook om onderwijs dat meer ‘op maat’ is, dat aansluit bij zowel de verschillende onderwijsbehoefte van zoveel verschillende leerlingen als bij de snel veranderende samenleving. En laten we daarbij beseffen dat er een samenhang is tussen het individuele belang van leerlingen om zich optimaal te ontwikkelen en het maatschappelijk belang: de ontwikkeling van jongeren heeft effect op de samenleving en vice versa. Deze samenhang tussen individuele ontwikkeling en die van de samenleving als geheel geeft aan hoe relevant het is om als leraar een goede match te maken tussen zinvol en betekenisvol onderwijs. Tussen wat we als samenleving zinvol vinden om aan volgende generaties door te geven en hoe dat vervolgens betekenis krijgt bij de individuele jongere. Dat laatste is afhankelijk van wie die jongere is, als persoon, van zaken die hem of haar inspireren, van wat zijn of haar opvattingen zijn, van wat zijn of haar reeds in aanleg aanwezige competenties zijn, van wat zijn of haar afkomst en omgeving en leefwereld is.

Waar kijk je dan naar, waar heb je het dan over met deze jongeren? Wat doe je dan in je les, hoe organiseer je het allemaal, zeker in een klas met dertig leerlingen?

Dit boek helpt je hiervoor antwoorden te vinden.

Ik heb dit boek als volgt opgebouwd:

In hoofdstuk 1 starten we met de vraag waarom differentiëren eigenlijk noodzakelijk is. Deze vraag beantwoord ik aan de hand van vier praktijkconcepten:

- ‘autonomie’, een van de drie basisbehoefte van de leerling;
- de zes denk-/reflectieniveaus van Bateson;
- situationeel leiding geven aan leren;
- feed up – feedback – feed forward

In de hoofdstukken 2, 3 en 4 gaan we in op drie manieren waarop je onderwijs kan maken van differentiatie, namelijk: small, medium en large. Het is aan jou om te bepalen waarmee je aan de slag wilt. Wat je kiest hangt af van je visie op onderwijs en je kunnen.

Ik neem ze even kort door:

Small

Bij small differentiëren gaat het erom dat je het leren van leerlingen en de verschillen daartussen zichtbaar maakt door de inzet van werkvormen en zelfstandig werken in de les. Omgaan met verschillen is hier met een aantal didactische en organisatorische ingrepen al voor elkaar te krijgen. Je onderwijs is leerstofgericht en docentgestuurd. De activerende werkvormen en zelfstandig werken maken het mogelijk voor jou om te observeren, gerichte leeractiviteiten in te zetten en feedback te organiseren voor individuele leerlingen of groepjes. ‘Small’ vormgeven van differentiëren noem ik dat.

Hoofdstuk 2 helpt je hier onderwijs van te maken.

Medium

Is de inzet om meer ruimte te maken voor verschillen, dan komt daar meer bij kijken. Je wilt jouw onderwijs dan meer ‘op maat’ maken, meer ‘flexibel’ dan bij small differentiëren het geval is. Bij medium differentiëren maak je onderwijs dat tegemoetkomt aan verschillen in onderwijsbehoefte, je richt je niet alleen op de cognitieve leerdoelen, maar ook op socialisatie (burgerschap) en persoonlijke ontwikkeling: de drie doelen van onderwijs. Het verschil met small differentiëren is dat het nu ook gaat om verschillen in aanpak of werkwijze. De leerlingen zijn vrijer om hun eigen aanpak te kiezen, ze mogen zelf mede bepalen waar, wanneer en hoe ze een opdracht uitvoeren.

Medium differentiëren noem ik dat.

Hoofdstuk 3 helpt je hier onderwijs van te maken.

Large

Large differentiëren doe je als je differentiëren niet enkel ziet als opdracht van de individuele leraar in de klas, maar als onderdeel van de totale schoolontwikkeling. Omgaan en benutten van verschillen is in alle lagen van de school te zien; in de visie van de school, de lessen, de teamontwikkeling, HRM, logistiek. Hoofdstuk 4 helpt je hier onderwijs van te maken.

En dan hoofdstuk 5

In hoofdstuk 5, Koersen op differentiëren, het laatste hoofdstuk, ga ik in op hoe je leiding kunt geven om het thema van dit boek in de school en in de klas uit te werken. Het is een hoofdstuk over strategisch leiderschap. Het geeft je de stappen om strategisch te koersen op *differentiatie en de verbinding tussen zinvol en betekenisvol onderwijs*. Alle voorgaande hoofdstukken geven je daarvoor de inhoud, de beelden, de concepten.

In de gesprekken die ik in de scholen heb, met leraren en schoolleiders, blijken er veel verschillende visies en beelden te zijn als het gaat om differentiëren, zowel als het gaat om de aanpak in de klas als de vraag waarom je het wilt doen. Een schoolleider vatte het een keer als volgt samen:

- *Eenheid in verscheidenheid. Dat is mijn motto. Ruimte geven aan de verschillen om gezamenlijk tot een beter resultaat te komen. Afstemmen op die verschillen gaat verder dan differentiatie in inhoud en proces. Juist de variatie in sociale achtergrond en groepsdynamiek spelen een belangrijke rol bij het tot stand komen van een leerklimaat. Verschillen in waarden, in ontwikkelingsfase, in afkomst en in leerstijl kunnen bijdragen aan het leren van elkaar. Juist het kennismaken met elkaars verschillen kan leiden tot een krachtige leeromgeving waar leerlingen niet alleen van de docent leren, maar ook van elkaar. ■*

Opvallend is dat als scholen met differentiëren aan de slag gaan, de focus over het algemeen gericht is op klassenmanagement en didactiek; Hoe organiseer ik het in de klas, hoe geef ik het vorm?

Het Toezicht-/Waarderingskader Voortgezet Onderwijs van de onderwijsinspectie (2013) draagt daar ook wel enigszins aan bij. Neem bijvoorbeeld de volgende kwaliteitsaspecten waar de inspectie naar kijkt:

- De leraren stemmen hun didactisch handelen af op verschillen tussen leerlingen (Kwaliteitsaspect 8)
- De school heeft een aanbod dat afgestemd is op (hoog)begaafde leerlingen (Kwaliteitsaspect 3.6)

Vervolgens zegt de inspectie in hetzelfde Toezicht-/Waarderingskader daarbij te kijken naar het (vak)didactisch handelen van leraren dat gericht moet zijn op efficiënt lesgebruik, activeren van leerlingen, effectieve feedback, stimuleren van hoge prestaties, denk- en leerstrategieën (Kwaliteitsaspect 4.3 en 7). Dit boek helpt jou om hier onderwijs van te maken. Zeker. Aan de orde komen didactiek en klassenmanagement die differentiëren in een klas met dertig leerlingen mogelijk maken. We bekijken daarbij hoe je in een heterogene klas het leren organiseert.

Maar ik doe dat niet alleen vanuit het perspectief van leren, didactiek en klassenmanagement. De nadruk in dit boek ligt op *onderwijzen*; een pedagogische waardenoriëntatie. Daarbij zet ik de rol van de leraar centraal. En die rol is ingebed in de drie doeldomeinen van het onderwijs: kwalificatie, socialisatie en subjectwording (persoonsvorming). De leraar, de school, heeft zich dus een aantal strategische vragen te stellen waaruit een visie op onderwijs blijkt, namelijk: *Kwalificatie waarvoor? Voor wat voor samenleving? Socialisatie waarin? Hoe help ik leerlingen in hun omgeving te functioneren? Persoonsvorming tot wie? Hoe help ik een leerling te worden wie hij of zij is?*

Werken aan differentiatie zonder een richtinggevende visie is doelloos. Weten waar je naartoe wilt is essentieel. In de koers zitten concepten besloten. Er liggen allerlei beelden en ervaringen aan ten grondslag. Er is pas ruimte voor het maken van goede lespraktijk als je jouw concepten helder hebt. Deze stap wordt in de scholen vaak overgeslagen. Koersuitspraken genoeg, veel activiteiten om praktijk vorm te geven, maar weinig denken en dialoog over de daarin opgesloten concepten, beelden en ervaringen. Maar daarover meer in hoofdstuk 5.

In hoofdstuk 1 is vooral het fundament van mijn denken over differentiëren en het maken van de verbinding tussen zinvol en betekenisvol onderwijs aan de orde. Naarmate het boek vordert, wordt het steeds concreter en komen er steeds meer concrete voorbeelden.

Maar er is meer.

Met dit boek wil ik je ook actief maken in de zoektocht naar je eigen drijfveren om leraar te zijn, naar je opvattingen als het gaat om differentiëren en de verbinding tussen zinvol en betekenisvol onderwijs. Dat is een zoektocht naar de